

Ostrom, A., Iacobucci, D., 1995, "Consumer Trade-offs and the Evaluation of Services", Journal of Marketing, Vol.59, January, pp.17-28.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., Berry, L. L., 1988, "SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality", Journal of Retailing, Vol. 64, Spring, pp. 12-37.

Petrick, J. F., 2004, "The Roles of Quality, Value, and Satisfaction in Predicting Cruise Passengers' Behavioral Intentions", Journal of Travel Research, Vol.42, pp. 397-407, May.

Stank, Theodore P., Thomas J. Goldsby, ve Shawnee K. Vickery, 1999, "Effect of Service Supplier Performance on Satisfaction and Loyalty of Store Managers in The Fast Food Industry", Journal of Operations Management, Vol.17, s. 429-447.

Taylor, S. A., 1997, "Assessing Regression-Based Importance Weights for Quality Perceptions and Satisfaction Judgements in the Presence of Higher Order and/or Interaction Effects", Journal of Retailing, Vol. 73, No. 1, pp. 135-159.

Teas, R. Kenneth Ve Thomas E. DeCarlo, 2004, "An Examination and Extension of The Zone-of-Tolerance Model A Comparison to Performance-Based Models of Perceived Quality", Journal of Service Research, Vol. 6, No. 3, February, s. 272-286.

Yu Y. T., Dean, A., 2001, "The Contribution of Emotional Satisfaction to Consumer Loyalty", International Journal of Service Industry Management, Vol. 12, No. 3, pp. 234-250.

Zeithaml, V.A., Berry, L.L., and Parasuraman, A., 1996, "The Behavioral Consequences of Service Quality", Journal of Marketing, Vol. 60, April, pp. 31-46.

A. Nihat Asya'nın Şiirlerinde Ölüm Kavramının Kullanımları Üzerine*

M. Mehdi Ergüzel
merguzel@sakarya.edu.tr

Özet

Bu incelemede; "ölüm" kavramı ve bu kavramın A.Nihat ASYA'nın bütün şiirlerindeki kullanım tarzları ele alınmıştır. Önce "ölüm" kavramının, Türkçenin tarihî metinlerinden günümüze ve yaşayan Türk şivelerine göre durumu tanıtılmış, kavramın kelime ve grup hâlinde kullanılışları örneklendirilmiştir. Daha sonra bu kavram, ünlü şairin yedi şiir kitabı taranarak, cümlede geçiş tarzları ve anlam bilgisi mantığı içinde tasnif edilmiştir. Maksat, bir kavramın farklı metinlerde hangi çağrışımlarla kullanıldığı ve tematik bir incelemeye nasıl konu edileceğini tespit ettir. Netice olarak her kavramın o dil içinde bir mana dünyası vardır. Hiçbir kavram tek ve dar bir anlatım kalıbı içine kapanmaz. Bunu anlamamanın en sağlıklı yolu da sözlü veya yazılı edebî metinleri incelemek, tasniflerden yorumlara gitmektir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm kavramı, Türkçenin tarihinde ve bugünkü şivelerinde ölümle ilgili kelimeler, A.Nihat Asya'nın şiirlerinde ölüm kavramının çağrışımları, kavram incelemelerinin dildeki yeri

*Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin düzenlediği "Uluslararası Türk Kültüründe Ölüm Sempozyumu" (Kasım 2004)'nda sunulmuş ve daha önce bir yerde yayımlanmamıştır.

Abstract

This study deals with the concept of "death" and its usage in the poems of A.Nihat Asya. Firtsly, the concept of "death" is studied in accordance with tthe historical Turkish texts and living turkish dialects and its usage is examplified in words and groups. And the conceptt is classified in terms of semantics and their forms in the sentences in the seven of the poet's boks. The aimis to find out how a concept is used in different texts and how it can be studied in a thematic research.As a result,every cconcept is meaning in the language. No cconcept is confied in a single and narrow pattern. The best way to achieve this is to study oral and written texts,and interpret them.

Keywords: A.Nihat Asya's poems, "death" in Asya's poems, death concept in Turkish dialects

Giriş

Kavram Ve Kavramlar Dünyası Üzerine

Kavram yahut klasik ifadesiyle mefhum; kâinattaki mücerret, müşahhas var oluşların dilden dile değişerek ifade edilmiş tarzıdır. İnsan zekâsı, kendi idrak sınırları içindeki her var oluşu isimlendirmiştir. İlimden sanata, kültürden edebiyata binlerce sahaya yayılan insan ilgisi, farklılıkları isimlendirirken yeni anlatım kalıpları kullanmak durumunda olmuştur. Nüansları; kelimelerle, kelime gruplarıyla, mevcut kelimelere yeni anlamlar yükleyerek anlatmak çarelerini aramış ve bulmuştur. Evrendeki nesnelere ve zihni gelişmeler isme bürünmek için dilde kendine ifade kalıpları bulurken somut yahut soyut bir yığın mana renkleri ortaya çıkmıştır.

Fikreden, felsefe yapan, edebiyat ve sanat hareketleri geliştiren, maddenin sınırları peşinde ilmin ayrıntılarına uzanan zekânın en yakın müttefiki daima lisan olmuştur. Lisan mananın ses ve şekil halinde sembollerini sunar. Kelimeler, kavramlar, isimler, fiiller.. farklılıkları anlatmak üzere vardır. Bazan formüller, denklemler maddenin ilişkilerini temsil eder bazan da kelime veya kelime grupları insanın iç ve dış âlemini anlatmak üzere dil sembolüne dönüşür.

Şair ve yazarlar, felsefenin bir başka boyutu demek olan edebiyatın farklı alanlarında kanat açarlar, dilin sınırları ile kendi sınırları arasında gider gelirler.

Şair ve yazarların eserleri incelenmedikçe, hangi mücerret veya müşahhasa hangi ifade tarzlarıyla yaklaştığı anlaşılabilir. Herkesin bildiği "ölmek, ölü, ölüm" gibi varoluşun en keskin gerçeği mısralar arasında nasıl dillendirilmiştir, hangi ifade yolları bulunmuştur, ancak sabırlı, belki monoton tarama ve dökümlerle ortaya konulabilir. Biz böyle bir incelemeyi sunduk.

Bir başka çalışma ile aynı yazara bir başka tarzda yaklaşılabılır. Dilcinin, edebiyatçının, sanat tarihçisinin, sosyolog veya psikoloğun aynı konuya yaklaşım ve yorumu aynı sonuçları vermez.

İnceleme ve yorum sahibi hürdür. Ona niye böyle yaptığı sorulur, cevabına da saygı duyulur. Eğer bilimsel araştırmalar tek kalıp üzerinde yürüseydi dünya bilim çevrelerinde bu kadar sayısız ve renkli yorumlar gelişmezdi. Demagoglar ile yetinmek zorunda kalınır, kendi ufkunu yegâne-i cihan sayanların fikirleri hepimize kâfi gelirdi.

Halbuki bu âlem herkese dar gelmekte, sonsuzluk evreni her zekâ erbâbını kendine râm etmemedir.

Yirminci yüzyılın Türk şiirinde önemli bir isim olan A.Nihat ASYA'nın şiirleri üzerinde yaptığımız "ölüm kavramı" nun çeşitli kullanımları üzerindeki incelememiz yorumdan ziyade bir semantik tasnif çalışmasıdır ve şairin özel sözlüğü için malzeme niteliği de taşımaktadır.

"Acaba yedi şiir kitabı taranarak sunulan bu çalışma ile ölüm kavramının sözlüklere girmemiş kullanımları da var mıdır?" sorusu yeni bir inceleme konusudur.

Kavram tasniflerinin örneklendirilerek başka yazar ve şairlere doğru genişletilmesinin, Türkçenin söz varlığını araştıranların önemli meselelerinden biri olması gerektiğini düşünüyoruz.

Her yazar ve şair kadar bilim erbabının da çalışmalarını kendi kavramları üzerine bina ettiğini, ortak dile kendi mefhumlar dünyasıyla katıldığını kabul ediyoruz. Öyle olmasaydı üslup farkları, anlatım tarzları gelişmezdi. Deha, nasıl "herkes gibi olmanın özel bir şekli" ise, büyük şair de milletin ortak diline yeni kullanım tarzları getirendir. Bu çalışma, biraz da bu yenilik arayışının tek kavram etrafında ele alınması denemesidir.

Ölüm Kavramı Üzerine

"Ölüm, âsûde bahar ülkesidir bir rinde"

Yahya Kemal'in yukarıdaki bu mısraında ölümün rinde göre bir tarifi ve değerlendirilmesi var. Şairlerin her sözüne inanmasak da onların, hikmetleri taşıyan millî bir gelenekten beslendikleri de inkâr edilemez.

Ölmek, ölü ve ölüm kavramları en eski metinlerimizde ve sözlüklerimizde de var.

İlk Türkçe sözlükte¹ "öl-, öldi-, öldür-, ölse-, ölüğ, ölüğse-, ölüm, ölü, ölütle-" şekilleriyle hemen hemen bu günkü manasıyla 49 değişik yerde kullanılmaktadır.

¹ *Divanü Lûgati't-Türk Dizini IV*, TDK Yayınları, Ankara 1986, s. 456-458.

Yeni Tarama Sözlüğü'nde² öl-, ölet, öleş, ölmeksüz, ölü, ölümcül, ölümlü, ölürlük... gibi kullanımlar ve bunlarla oluşan yine günümüz Türkçesine uygun gruplar var: Ölü bezi, ölü konukluğu, ölüm eri, ölüm esrükliği ... gibi

Ölmek, ölü ve ölüm kavramları, yaşayan Türk Yazı Dilleri'nde de küçük farklarla Türkiye Türkçesiyle aynıdır. Mesela bizde; Azerbaycan, Türkmen, Uygur, Özbek Türkçelerinde ölmek kelimesi aynı iken; kuzey Batı şiveleri olan Başkurt, Tatar, Kırgız, Kazak Türkçelerinde ölü/ülü, ölüv/üliv şekillerindedir, kökte bir değişme yoktur. Yine ölü kelimesi ölü/üli, ölik ölük gibi kullanımlar arz etmektedir. Ölüm kelimesi için de aynılık söz konusudur. Kırgız, Başkurt, Tatar şivelerinde "öltüre turgan, Azerbaycan ve Türkiye Türkçesinde ölümcül, Türkmençe'de ölüm halinde, Kazaklarda ölümsü, Uygurlarda ölüm üstidiki, Özbeklerde ölüm eldidegi... gibi kelimeler kullanılır. Bizde ölümlü yerine kullanılan fani/ölümlü, bütün Türk şivelerinde ortaktır.³

Ve nihayet Türkçe Sözlük'te⁴ ölmek; yaşamaz olmak, hayatı sona ermek; (bitkiler için) solmak anlamındadır. Bu fiilin mecazi anlamlar ve kelime gruplarıyla, birleşik fiillerle beraber zengin bir kullanım alanı vardır. Ölü kelimesi için temel anlama bağlı üç mecazi anlam ve iki yan anlam söz konusudur. Yine kelime gruplarıyla yirmiyi aşkın ifade tarzı vardır. Ölüm kavramı ise temel anlamı dışında, ölme biçimi, idam cezası, sona erme, büyük sıkıntı ve ölmesi istenenler için ağır temenni... gibi kullanımlar ve yine yirminin üzerinde kelime grubuyla bir anlam çeşitliliği arz etmektedir.

Sözlükleri renklendiren, içinde mevcut kelimelerin, edebî eserlere ve örnekli kullanımlara açık olmasıdır. Ne kadar çok metinden tarama yapılmışsa, kelimeler o ölçüde nüans kazanma imkânına kavuşurlar.

Biz de; kültür ve dil çevrelerinin buluşma zemini olan bu geleneksel sempozyum vesilesiyle doğumunun 100.yılında bulunduğumuz Ocak 2005'te de ölümünün 30.yılıni idrak ettiğimiz ünlü şairlerimizden A.Nihat Asya'nın şiirlerinde ölüm kavramının bir tasnif ve değerlendirmesini yaptık. Kitaplarının ikisi, rubailer⁵, biri daha ziyade tarih düşürme örnekleri⁶ diğer

² *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1983, s. 167-168.

³ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s.676-677.

⁴ *Türkçe Sözlük, C.2*, TDK Yayınları, Ankara 1998, s. 1725-1728.

⁵ *Rubaiyyat-ı Ârif 1-2*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976,

⁶ *Fatihler Ölmez ve Takvimler*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976,

dördü ise muhtelif konularda, Türkçe'nin gül bahçelerine layık şiir çiçekleridir.⁷

Yedi şiir kitabı, baştan sona taranarak önce; ölmek, ölü ve ölüm kelimelerinin kullanılışları tespit edildi. Fiil, isim, filimsi ve kelime grubu halinde toplam 112 yerde geçtiği örnekleriyle belirtildi. Daha sonra A.Nihat Asya'nın şiirlerinde ölüm kavramını çağrıştıran kelimeler, fiil ve kelime grubu halinde örneklendirildi. 37 değişik kullanım, geçtiği mısralarla birlikte verildi. Ayrıca ölüm anlamına gelen; vefat, rihlet, ecel... gibi 19 değişik kelime ve kelime grubu sıralandı. Bir başka başlıkta ölüme yol açan sebep ve ölümün tarzı, ölenin vasfı, defnedilişi, yattığı yer, ondan geriye kalanlar, öncesi-sonrası ile ilgili dinî kavramlar tespit edildi, bunlar da 70 madde halinde, 366 örnekle birlikte sunuldu.

Biz Cumhuriyet devri yazar ve şairlerinin, söz varlıklarının ortaya konulmasını, dizinlerinin yapılmasını, kavram incelemeleri için lüzumlu buluyoruz. Genç nesiller söz inceliğini ancak bu yolla kazanabilirler. Bir Arif Nihat'ın şiirlerinde ölümü hatırlatan yüzlerce değişik ifade tarzı ve üslup zenginliği bulunuyorsa, diğerlerinden kendimizi ve yarını niçin mahrum bırakalım? Yazar ve şairlerimizin söz varlıklarını ve kavramlarını incelersek Türkçeyi daha yakından tanırız.

Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinde "Ölmek Ve Ölüm" Kavramlarının Kullanımları

Ölüm kavramı ve bu kelimenin manasını çağrıştıran ilgili mısralardaki imla, şairin kendi imlasıdır. Zamanımız yazım kurallarına göre değiştirmeyi şaire ve eserine müdahale olarak düşünmemiz dolayısıyla aslına sadık kaldık. Sadece kavram veya ilgili kelimelerin geçtiği mısraların yanında kitabın kısaltmasını vermekle yetindik.

A. Çekimli Fiil halinde kullanımları: (27 yerde)

- Senin dibinde öleceğim / BBRB
- Ölürsem atmayın oraya beni / BBRB
- Ölürsem pek uzun olmaz kitabem / ST
- Açlıktan ölürdük, olmasaydı hatıraları / ST
- Ölürsen, Petöfi gibi öl / ST

⁷ Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Dualar ve Aminler, Kökler ve Dallar, Ses ve Toprak; Ötügen Yayınları, İstanbul 1976.

- Susuzluktan ölebilirmiş ırmaklar da / ST
- Diyorlar, öldü Leylâ / ST
- O geldi baktı ki artık ölmüşüm / Uzun saçlarını göğsüme serdi / ST
- Ölürsem zindana atılır bir nur / ST
- Bir yaprak, bir nefer öldürülmesin / ST
- Ölürüm; yakmazsa bir ateşgede / ST
- Doğmadan ölüyor desem / Macar çocukları / ST
- Öldü zannetmeyin: Köroğlu denen / yiğit yaşar hâlâ / DA
- Ölürsem; taşım, yazım / Kaygı olmasın yakınlarıma / DA
- 1321'de Yunus ölmüş / FÖT
- Bir kuş öldü sabahleyin / FÖT
- Diyorlar ki: Ey Asya, Fatihler ölmez!.. / FÖT
- Dünya seninçin yaşanır, hürriyet / ve seninçin ölünür / FÖT
- Bilmem sana diller, nasıl, öldün diyecekler / RA.1
- Biçare çocuk, öldü zararsızlıktan / RA.1
- İnsan var, öfkesiyle huncından ölür / İnsan var, yılların basıncından ölür / RA.2
- Ey gökyüzü, insan var.. utancından ölür / RA.2
- Lâkin biliriz biz; onun-ölsün kalsın / RA.2
- Bir gün ölecek, Kıbrıs, umutsuzluktan.. / RA.2
- Sen, ey ana yurdum, demek, artık, öldün / RA.2

B. İsim olarak kullanımları :

1. "ölü" kelimesinin kullanıldığı mısralar : (17)

- Yollara Kürşadlar uzanmış, ölü.. / BBRB
- Kaçınıcı ölüydü, kaçınıcı çığlık / BBRB
- Alıp getirdiler, ölüyüm diye / BBRB
- Dünya durdukça bu kadar ölü / BBRB
- Ölümler gördüm, ibâdetle bugün / BBRB
- Ölü ben, yatır ben, evliya ben / DA
- Ey Abva'da yatan ölü / DA
- Baktım, ölümler Fatih okuyorlar birbirlerine / DA
- Okuyucularım var benim, ölümlerden de! / DA
- Bulunur ölümlere de doping yapanlar / ST
- Çelenkle, yasinle bir ölü için / ST
- Bütün mesafeler şimdi ölüdür / ST
- Bilsek ölü olduğunu, okurduk Yasin / RA.1
- Ey yolcu, benim gözbebeğimdir bu ölü / RA.1

- Şayet ölü varsa bizleriz / RA.2
- Ancak, mezarından ölüler, âmin, der / RA.2
- Vallahi ve billâhi dayanamazdı dirim / Gündüz, gece sizden ölümün çektiğine / RA.2

2. "ölüm" kelimesinin kullanılışları : (14)

- Ölümüne güler gibi bakma ufuklara / BBRB
- Bu dağlarda ölüm, saya gecesi / BBRB
- Sarsıntı, harb, yangın, açlık, ölüm bu dünya / BBRB
- Yeri yok kalbimizde, hasret, ölüm denen hurafelerin / BBRB
- Bir mutlu günde, ki ölüm tatlıydı / DA
- Bana kolay gelmezdi ölüm / DA
- Bilmeyenler desin, ölüm toprak / ST
- Bingöl'e ölüm gitti. / ST
- Soğuk büsesini koyunca ölüm / ST
- Benim de evime seslenir ölüm / Oğlumun şî'rini besteledim / ST
- Ölüm beni tanımadı / DA
- Ölüm var uykudan ucuz / KD
- Ölüm sizde, hayat sizde / KD
- Kim der, ki ölüm var, şu yakın kavşakta / RA.2

1. Sıfat-fiil halinde : (6)

- Ölmüşlere bulutlarda / Rahmet döşeli yataklar / BBRB
- Ölenler, toprağın olmuş / Sağlar da bizim değildir / BBRB
- Doğacakları / Ölecekleri / Ağlayacakları, gülecekleri bilirsin / DA
- Yiğitleri, ölmezleri / Öven diller, ölmez olsun / ST
- Kendin de inanmadın, fakat öldüğüne / RA.1
- Ey Mevlid, uğra bir bir, ölmüşlerine / RA.2

2. İsim-fiil halinde : (5)

- Kur'ada içimizden / Birine düşün ölmek / KD
- Ölmek ister, bunalır / Biçare yolcu / ST
- Lâkin sorarım, Ey Polat: Ölmek mi gerekti? / DA
- Kalmaksa da, ölmekse de olsun, olacak / RA.1
- Tekirdağ dediğin doğmak, Sakız ölmek, Bolayır yatmak için / RA.2
- Mutsuzların ölmekte karışmış kırkı / RA.2
- Kıyıda ölmekti korkusu / Uğradı korktuğuna / KD
- Ölmek mi gerekti / yol bulmak için ilk vatan Turan'a doğru? / DA

3. Zarf-fiil halinde : (4)

- Ötürsem, atmayın oraya beni / BBRB
- Ne yapı kalmış ne nüfus / Göçe göçe, öle öle / ST
- Ötürsen, Petöfi gibi öl! / ST
- Ötürsem, zindana atılır bir nur /

Ç. Kelime grubu olarak kullanılışlar :

1. Sıfat tamlaması halinde : (14)

- Kaçınıcı ölüydü, kaçınıcı çığlık / Uçtu kuşlarımız... / BBRB
- Dünya durdukça, bu kadar ölü / Değme mezarlıkta birikmez artık / BBRB
- Yeri yok kalbimizde hasret, ölüm denen hurafelerin / BBRB
- Köşesinden memnun / Ölümler gördüm, ibadette bugün / BBRB
- Ölmüş bildiğimiz Evliya.. / DA
- Yazdan hazırlanır mezarı, kışın öleceklerin / DA
- Okuyucularım var benim, ölümlerden de! / DA
- Üç yüz ölünün yattığı bir sanduka,
- Yiğitleri, ölmezleri öven diller, ölmez olsun! / ST
- Ölümlü dünyada şimdi / Ölüm var uykudan ucuz. / KD
- Ey yolcu, benim gözbebeğimdir bu ölü / RA.1
- Halâ okuruz ağlayarak kendimizi / Ey ölmemiş Âkif, Safahat'ında senin! / RA.2
- Etrafa tebessüm dağıtır yıllardır / Ölmüş zannettiğin Ömer Seyfettin. / RA.2
- Senden söz ederler yine ey insanlık / Havva Ana'nın ey ölü doğmuş çocuğu / RA.2

2. İsim tamlaması halinde kullanımlar : (8)

- Ölenin baş ucuna kargısını diktiler / DA
- Ölüm marşı, varsın alınsın / Cenazemde mehter çalınsın / DA
- Kalbimi ölümün önüne serdim / ST
- Ölüm gününde eserlerinin / Olmasaydı hatıraları / ST
- dayanamazdı dirim / Gündüz, gece, sizden ölümün çektiğine / RA.2
- Dün öldüğünün, şüphelidir, doğruluğu / RA.2
- Orkestralarla bandolardan ölümler / Dansıysa, duyulan / RA.2

- Yer yer ezilip ölenlerin gövdeleri / Öksüz yuvasız başlara yastık şimdi / RA.2

3. Edat grubu halinde : (3)

- Ölüme güler gibi bakma ufuklara! / BBRB
- Alıp getirdiler, ölüyüm diye / BBRB
- Çelenkle, yasinle, bir ölü için, bir yaprak bir nefes öldürülmesin. / ST

4. Ünlem grubu halinde : (2)

- Ey Abva'da yatan ölü! / DA
- Havva Ana'nın, ey ölü doğmuş çocuğu! / RA.2

5. Zarf-fiil grubu halinde : (1)

- Götürülürken ölüme / Ölüm beni tanımadı / DA
- Tanrım, bu çileyle ölmeden, kullarına / Bir dost eli sıkılmak da nasib olmaz mı? / RA.2

6. Bulunma grubu halinde : (1)

- Kıyıda ölmekti korkusu; uğradı korktuğuna / KD

7. Birleşik fiil grubu halinde : (4)

- Açlıktan öldürdük / Olmasaydı hatıraları / ST
- Yiğitleri, ölmezleri, öven diller, ölmez olsun! / ST
- Ey kalanlar, sayılmam ölmüş ben / DA
- Bîçare çocuk, öldü zararsızlıktan / RA.1

A.N. Asya'nın Şiirlerinde "ölüm kavramını çağrıştıran" kullanımlar

1. Fiil yoluyla ölümü düşündüren kelimeler :

1.1. "git-" fiilini "öl-" manasında kullanarak : (36)

Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor / BBRB kitabında :

- Yer denizinden gök denizine / yol bulup gidenlere
- Başlar, eller, kollar kurban / Gözler gönüller hediye gitti
- Arkalarında kitap kitap rahmet / Bu yolcular böyle nereye gitti

- Gitti Leylâ da Hüsn'ün ardısıra.
- Kuşlar, sular yanık yanık / Gitti derler gitti artık
- Gittiler gelin gelincik
- Başımız gitti ihtilâllerle / Başımız döndü inkılâplardan
- Bırakıp gitti saçından teller
- Cezbe anında son ayını nasıl / Bırakıp gitti ney üftadeleri
- Gitti ana, gitti baba.. / DA
- Topraktan başka bir kucak mı yoktu / Ki gidip yerleştin mezarlıklara / KD
- Ömrünce sevap işledi, hayretti de gitti ("gitti" redifli 13 beyitli gazelden) / ST
- Dağ gibi oğlum gitti. / ST
- Fatihler Ölmez ve Takvimler (FÖT) kitabında :*
- Diyorlar gitti Leylâ / Ey ağuşum mezar ol!
- Şairinden destanını / Duyamadan giden yiğit
- Gitti, ey ülke, Fatih'in gitti!
- Giderken elin boş değildi: Şehitlik beratınla gittin!
- Dedin; gel diyen var, uzak ülkelerden / Ve destanlaşan hatıratınla gittin.
- Sen oldun gidenin mirası
- Hakanların haşmetiyle bir yolcu gider.
- Diyor Arif; Ulunay gitti, gider!
- Dostlar, o kadar yakınken el el gitti
- Rubailer 1 ve Rubailer 2 kitaplarında :*
- Üç yavrum gitti birbirinden körpe
- Çoktan hazırım gitmeye.. lâkin acırım / Bir kuytuda öksüz kalacak anneme ben!
- Gönlüm yıkılıp yanma, o gül gitti, diye / Leylâ gider, ardınca gelir leylâlar...
- Ziver, bırakıp gidince mahdumu bizi,
- Viran bağ, sen gidince viran oldu.
- Sevdiklerinin, gönlüne girdiklerinin, / Dünyadan hepsi gitti.. sen kal bari!
- Bir bir çekilip yakınlarım hep gitti.. / Dünyadan -bari- ben de gitsem artık!
- Günler de kanatlanıp uçar, can da gider!
- Vaktiyse eğer, ruhunu teslim gider
- Hakanımız oldular bu dünyada bizim.. / Gittikleri âlemde de hâkandırlar.
- Ârif de giderse, yolcun, ey yol, kim olur?
- Dünyasına doymadan giden sevgililer
- Hayretmedi şevketleri izzetlerine, / Bir bir gidip oldular rahmetli!

1.2. "göç-" fiilini "öl-" manasında kullanarak : (5)

- Desin emvât : Biz erken göçtük.. / DA
- Belhlî'de / Pîrinin göçtüğü tarihi görür / FÖT
- Ardınca Ali göçtü, fütüvvet bitti. / RA.1
- Diller ve yürekler, okusun Kur'ân'ın / Göçmüşlere ninni söyleyen süresini. /RA.2
- Bir zerre bızım değil.. bu minber, bu ocak / Vaktiyle konup göçenlerin hayrâtı! /RA.2

1.3. "göç" ismini "ölüm" manasında kullanarak : (7)

- Meydan onlara kalmış göç edince erkekler / BBRB
- Aranızdan göç ettiğim seneyi / Söylesin, mesleğim, adım, soyadım. /FÖT
- Fatih göç etti... Kaldı tarihe yâd-ı Hünkâr / FÖT
- Mana, göçünü; ebced, fethini söyleyecek / FÖT
- Siz de artık göçünün tarihi / Olun, ey mehterler! / FÖT
- Adı, tarih oluyor -böylece- Pîr'in göçüne / FÖT
- Adada göçmüşlerden kalan yetimler vardır /RA.1

1.4. "geç-" fiilini "ölerek bu dünyadan git-" anlamında kullanarak : (2)

- Tarihin muazzam takı altından / Ağır ve şahane geçti Selimler... / BBRB
- Dünyalardan geçseler de öksüz, mahzun / Sahipleri kaybolmuş isimler geçiyor

1.5. "uyu-" fiilini "ölünün mezarındaki varlığını sürdürmesi" anlamında kullanarak : (11)

- Yiğitlerim uyur gurbet ellerde / Kimi Semerkant'ta bekler beni, kimi Caber'de./BBRB
- Uzanmış uyur garip / Dedemin dedesinin dedesi... /
- Uyu pîrim, uyu yârim, uyu Sultanım uyu!
- Münkesir, münzevi, hazin, metruk / Uyuyor, âbidât-ı Mevlânâ.. / KD
- Uyuyorsun mışıl mışıl türbende.. / KD
- Saklıydı güzel Söğüd'de mes'ud uyuyan Dedenin isminde /
- Uyu Mehmet Alkan uyu... / FÖT
- Ey yolcu bil ki burada / Salih Kemal Boğa uyumaktadır. / ST
- Mes'ûd uyu, nur içinde yat anneciğim!
- Yatmış, uyumuş.. gömleği kardan sanki!
- Uyur altında kar kümelerinin / Canlar..

1.6. "yat" fiilinin "mezarda gömülü bulun-" manasında kullanımları : (12)

- Türbesi yakışmış bu kutlu tepeye / Yattığı toprak belli... / BBRB
- Şimdi yatıyor, annemle babamın / Yattığı yatakta.. / BBRB
- Özü de Niğde toprağı / Nuri Soyer yatar burda! / DA
- Ebül-Feth gazi Muhammed Han / Fethettiği yerde yatmaktadır. /KD
- Eleonara'yla Battal Gazi'yi / Gelen, yatar görsün burda yan yana / ST
- Üzerinde kartallar uçup giden ufukta / Mavi dağların büyük cesetleri yatıyor /
- Göstererek bir yatır / Sordu "yatan burda kim?"
- Erenler, evliyalı / yatarlar nur içinde.. / FÖT
- Doğranmış gövdeler -ki kolsuz, başsız- / Mutsuz topraklarda yatarlar, taşsız..
- İhlâs ile Fatihayla gel.. burda yatar / Bir can, ki sevabında günahım gömülü!
- Birbirlerinin kolunda / Yatmakta gelin gelin vefakâr Şirin / Yatmakta güvey güvey fedakâr Ferhat
- Üçler Mezarlığında / Mahbûbe yatar boylu boyunca, mahbûb yatar..

1.7. "uç-" fiilinin "öl-" manasında kullanılması : (4)

- Kaçınıcı ölüydü, kaçınıcı çığlık; / Uçtu kuşlarımız... tutamadık / BBRB
- Başlıyor ruhun uçuş talimi / DA
- Ve sen, ey ruhum, uç -artık- yuvadan /
- Kanat açmakta maharet göster... / Yüksek uçmakta cesaret göster! / DA

1.8. "sön-" fiilinin "öl-" manasında kullanımı : (3)

- Bir başka yerde yanmak için söndü burda o / BBBB
- Akıbetini duyan der: Allahım meğer ki / Bu pırıl pırıl ışık, yolda sönmek içinmiş!

1.9. "düş-" fiilinin "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Gazadır.. arada bizim saftan da / Koçlar düşer Tuna'ya. / DA

1.10. "Uzan-" fiilinin "ölerek yerde yat-" manasında kullanımı : (4)

- Uzanmış uyur garip/ Dedemin dedesinin dedesi..
- Koynunda toprak anne hazırlattı bir döşek/Diller susup uzandı boyunlar rıza ile../BBRB

- Yine **uzanmış** yiğitlerim / yine topraklara şehitlerim / Türk mayası katmaktalar / KD
- Burda yaşanmaz, diyerek mezarlığa / Ayağıyla gidip uzandı kimimiz! / ST

1.11. "kaybol-" / öl- manasında kullanımı : (1)

- Öksüzler, dullar ve yetimler geçiyor / Sahipleri kaybolmuş isimler geçiyor

Kelime grubu halinde:

1.12. "can ver-" birleşik fiilinin "öl-" manasında kullanımı : (6)

- Günahlarını almışız çocukların / Can vermeğe gitmişler meger
- Hep kar altında **can verip** kaldı / ST
- Can almaya, **can vermeyi** tercih ederim
- Bir gün bu uğurda verdi Ragıp, **canını** / Ey sevgili milletim, başın sağ olsun.
- **Can verdiği** yollarda -demek- yavrucuğu / Gümüşler, ipek duvaklı, altın telli! / RA.2
- Uğrumda, gelip, **can verecek** dostum yok!

1.13. "gözlerini kapa-" ifadesinin "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Hu kapamış gözlerini başında / BBRB

1.14. "öl-" anlamında "ömrü dol-" ifadesinin kullanımı : (1)

- Ve demek, ki "Ölmez!" denen Bizans'ın ömrü, / En esaslı tahminden de önce **dolmuştur!** / FÖT

1.15. "kalbi dur-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Bildik sıcağından yeni **durmuş kalbi**

1.16. "gün dol-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (2)

- Bir gün inanır gerçeğe, **gün doldu**, deriz / RA.1
- Ben takvimi neyleyim, ki **gün dolmuştur** / RA.2

1.17. "Hayattan eli boş dön-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Hayattan eli boş dönmedik semavata

1.18. "Göğe çık-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Göğe çıktın yine.. Lâkin bu sefer / Ya Muhammed, yere inmek yok mu? / DA

1.19. "Encama er-" sözünün "öl-", hayatın sonuna gel-" manasında kullanımı : (1)

- Dünyaya besmeleyle açılmış hayatlar / Encama erdi, Hakk'a varan bir dua ile.

1.20. "Dünyası yıkıl-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Artık yere değsin ayağın ey yolcu, / Bir darbeye dünyası yıkılmış dula gel! / RA.2

1.21. "Dünyadan kaç-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Bu nankör dünyadan kaç Cemal Oğuz / ST

1.22. "Dünyasız kal-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Ey yolcuların yolcusu, bilmezsin sen, / Dünyasız kalmak, ne demek, dünyada? / RA.2

1.23. "Son nefesini ver-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Veriverdi son nefesini / BBRB

1.24. "Ömür takviminin son yaprağına gel-" ifadesinin "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Geldi son yaprağına / Bir ömür takvimi / DA

1.25. "Ruhu azat et-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Ruhu azâd etmenin acısı / Benzer doğum sancısına / DA

1.26. "toprağın koynuna gir-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)

- Koynuna girdiğim toprak / ST
- 1.27. "toprak ol-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Altı toprak üstü toprak tenlerin / Altı üstü toprak oldu. / BBRB
- 1.28. "Varlığını toprağa ser-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Ve siz olmasaydınız, / Varlığımı toprağa sererdim anneciğim! / ST
- 1.29. "Öbür dünyalara götür-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Dilimde bir tat olan adımı / Öbür dünyalara götürüyorum
- 1.30. "Arkasında bırakıp git-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Arkasında bırakıp gider / güllerin en pembesini
- 1.31. "Ecel şerbeti iç-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (2)
 - Tuna'dan içti ecel şerbetini / ST
 - Ve yetişenlere ecel şerbeti de içirilir / ST
- 1.32. "Hayatı sona er-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (2)
 - Hayatım ermeden sona.. / ST
 - Eremez böyle bir hayat sona / FÖT
- 1.33. "Toprak kucak aç-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Tanrım, kucak açsın bize toprak.. / RA.1
- 1.34. "Dünyaya veda et-" sözünün "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Dünyaya vedâ ettiği anın / FÖT
- 1.35. "Dünyası ayakların altından çekil-" ifadesinin "öl-" manasında kullanımı : (1)
 - Ayaklarımın altından / Çektiler dünyamı / BBRB

E. Ölüm anlamındaki kavramları isim ve kelime grubu halinde anlatan ifadeler :

1. "vefat" kelimesinin kullanımı : (4)

- Bakmamıştır, dönüp hayatımıza / Ağlayanlar bugün vefatımıza
- Bu hem mizacı olur, hem vefat tarihi / Küçük evinde "fütüvvet" yazarsanız taşına / FÖT
- Her sineden vefatına "tekbir" söylüyor. / FÖT
- Millet, baba kaybetti vefatında senin / RA.2

2. "rıhlet" kelimesinin kullanımı : (3)

- Değilmiş ki sır, onca, rıhlet yılın / Bu isminden olmaktadır aşikâr / FÖT
- Dünyada sema ederdi dün Mevlânâ / Bir rıhlet için deyip düğün Mevlânâ / RA.2
- Rıhletinden sonra ey veli / Kalmamış dünyada mafiha diye / BBRB

3. "ecel" kelimesinin kullanımı : (6)

- Kazayı, belâyı, eceli, / Azrail'i affettim. / BBRB
- Yolları kesmeden ecel, / Başlamadan son uykumuz / DA
- Eceldir bu, ergeç gelir / Müsemma, kaza.. hepsi bir! / DA
- Tehdidini aşk yenmiş burda ecelin! / RA.1
- Bir kere gelmiş ecel, üç kere değil! / RA.2
- Dişinin kovuğuna yetmez ecelin / BBRB

4. "Son" kelimesinin kullanımı : (7)

- Son inzivada el süremezken vakarına / BBRB
- Artık son uykusunda / Üslûplar, edalar / DA
- Ne vakitsiz, ne hazin oldu büyük / Fatih'in son haberi / FÖT
- Huzurunda, kalmıştılar çaresiz / Bir ânî duyulmuş sonun / FÖT
- Bu son yılım diyerek / Muhiti ağlattı, / FÖT
- Dostlar, bu gelen, Bahadır'ın son haberi / FÖT
- Sesler duyarak atmak için son adımı / RA.2

5. "darbe" kelimesinin kullanımı : (1)

- Bir darbeye dünyası yıkılmış dula gel! / RA.2

6. "intiha" kelimesinin kullanımı : (1)
 - Demek, Tanrım, ezel kaydında böyle / Yazılmış, intihamız, ibtidamız. / ST
7. "can borcu" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Ve gazada can borcuyum. / KD
8. "Allah'a sefer" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Bâdbân ü per ü berk ü dâmân / Hazır olsun, ki var Allah'a sefer / BBRB
9. "intiha-yı hayat" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Yetişir dersin: İntiha-yı hayat.. / FÖT
10. "Şeb-i arus" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Söz, ilk Şeb-i Arûs tarihi olur. / FÖT
11. "ecel şerbeti" ifadesinin kullanımı : (3)
 - Ecel şerbetinin üstüne / BBRB
 - Tunç taslarda içerler kaderi / Bu ecel şerbetinin bekleri
 - Ecel şerbetinden ilâc olur mu? / Mezar taşından taç olur mu? / FÖT
12. "kıran günü" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Gün, kıran günüydü; yıl kıran yılı...
13. "bu iş" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Bu iş -ergeç- olacak, ey bedenim; / Sen de bir parça metanet göster / DA
14. "bir yolun nihayeti" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Ben, dedim: Bir yolun nihayeti bu.. / FÖT
15. "ruhun uçuş talimi" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Sorma manası nedir çırpınışın / Başlıyor ruhun uçuş talimi / DA

16. "vakitsiz sefer" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Biz anlamadık böyle vakitsiz seferi / FÖT
 17. "ömrün ebedi akşamı" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Bekler seni ömrün ebedi akşamına / Bir yer.. ki ışık vurmuyacaktır camına..
 18. "ömrüyle helâllaştığı gün" ifadesinin kullanımı : (1)
 - Can yoldaşın, ömrüyle helâllaştığı gün / Kaldın arasında, çaresiz, yerle göğün / RA.2
 19. "son dem" ifadesinin kullanımıyla : (1)
 - Ey son deminde, son kurşunuyla da / Attığını vuran / DA
- F. Ölüme yol açan sebep veya ölümün tarzı ile ilgili ifadeler :
1. "boğazla-" fiilinin kullanımı ile; (1)
 - Yabanlar boğazladılar / Nicemizi kurban diye / DA
 2. "boğul-" fiilinin kullanımı ile; (1)
 - Bir kere boğulduğu yetmedi mi dedemin? / DA
 3. "bıçağını bile-" ifadesini kullanarak : (1)
 - Gözlerimize baka baka bıçaklarını bilemekte kaatiller! / DA
 4. "can al-" birleşik fiiliyle : (1)
 - Bir meleksen, görelim: Azrail / Can alırken de nezaket gösterir!
 5. "cana kıy-" birleşik fiiliyle : (1)
 - Etme ey avcı, cana / Kıyamaz can taşıyan.. / ST
 6. "cinayet" sözü ile : (3)

- Kâfi belâ, sefalet, kâfi tuzak, cinayet... / BBRB
 - Ey mevzu, senin yerin cinayet masası / RA.2
 - Onlardır alçakça cinayetlerine / Sizden tebrik bekleyen katiller / RA.2
7. "intihar" kelimesi ile : (1)
- Bize karşı durmaya / Kalkışmak, intihardır / FÖT
8. "kıy-" fiilinin kullanımıyla : (4)
- Kıydı kıyanlar bana / DA
 - Mancınık kıydı, ateş kıymadı İbrahim'e / DA
 - Nasıl kıymışlar şuna ki / Can taşırdı can içinde / DA
 - Yalvardı eşler, analar / Kıyman, onlar da can, diye / DA
9. "vurul-" fiilinin kullanımıyla : (1)
- Çocuk vurulur mu, bayrak / Çıkardı koynundan diye! / DA
10. "ruhları al-" ifadesiyle : (1)
- Gök, vaktinden önce alır ruhları / RA.2
11. "yak-" fiilinin kullanımıyla : (1)
- Yaktı yakanlar beni... / DA
12. "kurban et-" birleşik fiiliyle : (1)
- Leylâ'yı kurban etseler / Kanım akar yarasından / FÖT
13. "gel emrini al-" ifadesiyle : (1)
- Çoktan almışken gel emrini / Yol için seçtin Berat'ın bedrini / FÖT
14. "davet gel-" ifadesiyle : (1)
- Yıllardır eşikte bekledin yolculuğu / Davet geliverseydi hazırdın dünden / RA.2
- G. Ölü veya ölenin durumu yahut vasfı ile ilgili ifadeler :

1. "fanî" kelimesinin kullanımıyla : (1)
- Ömür fanîdir; değişmez kaide! / FÖT
2. "emvât/ölüler" ifadesini kullanarak : (1)
- Ya Resullah, şefaet der dönüp / Yerden ahya kubbeden emvât ona / FÖT
3. "ceset" kelimesinin kullanımıyla : (1)
- Bir kabre gömülsün iki kardeş cesedi / RA.2
4. "Kurban" kelimesi ile : (4)
- Nil, kurbanlarını / Kıyıya atacak / BBRB
 - Kıbrıs'ında kurbanlar var / Ki yüzerler kan içinde / DA
 - Ben almak için gönlünü, oldum kurban! / RA.2
 - Bir tek maçınızda elli kurban ne demek / Sahra topu muydu, sizce top, dağ topu mu? / RA.2
5. "kadavra" kelimesiyle : (1)
- Şehitlerden söz etme, / Onlar senin kadavran değil.. / ST
6. "merhum" kelimesiyle : (2)
- Usulen "Ey cemaat, siz bu merhumu nasıl / Bilirsiniz, suali.. / FÖT
 - Dostlar, analar, sevgililer; ruhumuza / Yasin okuyun, ki şimdiden merhumuz! / RA.2
7. "rahmetli" kelimesiyle : (2)
- Sözlü olacaksa, rahmetlinin / Bağışlayın sesini / BBRB
 - Bir bir gidip oldular, bugün, rahmetli / RA.2
8. "şehit" kelimesiyle : (21)
- Hani torunum, der; şehit ruhlarım. / KD
 - Sen de dinleyerek uyu, şehidim. / KD
 - Yine topraklara şehitlerim / Türk mayası katmaktalar / KD
 - Şehitlerim Tanrıya al al gitsin / KD

- Öksüz bahardan kelekler zaman zaman / Bir busedir konar, şehidanın izarına / BBRB
- Şehitler tepesi boş değil / Toprağını kahramanlar bekliyor / BBRB
- Kız kardeşimin gelinliği / Şehidimin son örtüsü / BBRB
- Sarıkamış şehitleri / BBRB
- Demek, iki şehit birden / Ve kurban, kurban içinde / DA
- Yollar açıyor ruhuna gök, bunca şehidin / DA
- Ey şehid olduktan sonra da eli tetikte duran / DA
- Hakk'ın yiğitleri şehid olurlar / DA
- Şehitlerine yurt olmuş / Göğün en yüce katları / ST
- Kimimiz şehid oldu, kurbandı kimimiz / ST
- Sana birden -sitem sitem- kaşımı / Çatarak "fethinin Şehidi!" dedim. / FÖT
- Şehit düşmüş al atlaslı kahramanlar. / FÖT
- Şehitlik beratınla gittin! / FÖT
- Taşmış o günün şehitlerinden kucakın / RA.1
- Neymiş şühedâya karşılık tazminat / Ey yolcu, ben olsam cana can isterdim! / RA.2
- Sık sık ona yolladık şehidler burdan / Gözlerde getirdik Ay'ı meskûn hâle. / RA.2

9. "yatır" kelimesiyle : (3)

- Dileğini bu yetişkin kızlar, ey yatır / Neden bana söylemez de sana anlatır / DA
- Olsak da ey fetih, yatırımızda / Kalacak tarihin, hatırımızda / FÖT
- Kim bu yatır? / FÖT

10. "yolcu" kelimesiyle : (2)

- Yolcu, yakacağını kendi götürür / DA
- Ben yolcu olunca sen de dul kal kadehim / RA.1

Ğ. Ölünün defnedilişi ile ilgili ifadeler :

1. "kefen" kelimesinin kullanımı : (3)

- Yelken kefen mi olacak / Eskisi gibi kanat mı? / KD
- Artık gözümüz kefen görür her beyazı / RA.1
- Sensin kefenim, der sarıncırdım ünüme / RA.2

2. "son elbise" ifadesinin kullanımı : (1)

- Güvey giydirir gibi giydirip / Son elbisesini / BBRB

3. "sanduka" kelimesinin kullanımı : (2)

- Rahleler, sandukalar, minberler.. / BBRB
- Ev sandukadır bugün, hisar lahd olmuş / RA.2

4. "tabut" kelimesinin kullanımı : (6)

- Biri, tabutların secdededir / Biri kamette bugün / BBRB
- Kesilip biçilip, çakılıp / Tabut olmak da var / DA
- Ardında izinden yürüyüp gittiği, halkın, / Farkında değildik; tabutun muydu, atın mı? / FÖT
- Ki dün, taht onundur, diyenler, bugün / Nasıl derdi, tabut onun. / FÖT
- Yıkayıp süslenip tabutlanmak / Halka ilândır cülûsumuzu / ST
- Bu sabah ziynetsiz tabutumla ben / Serviler altına götürülürüm. / ST

5. "mahfele bin-" / tabutla ol- ifadesinin kullanımı : (1)

- Ey kutlu sülâleden gelen ey seyyah / Bir mahfele binmiş, dönüyorsun bu sabah

6. "gemi" / tabut ifadesinin kullanımı : (3)

- Dünyadan ayrılan gemiler, ahireteler / DA
- Halâ soran var: Kime bu alay kimin? / Omuzlar üstünde geminin...
- Ey mavi deniz, yoksa kıyımdan beni mi / Almak niyetindedir / Yanaşmakta olan / Kara yelkenli gemi? / RA.2

7. "cenaze" ifadesinin kullanımı : (4)

- Çarpılsın, hakikat niyetine / Cenaze namazı kıldırınlar / DA
- Sahipsiz cenazeler / Yok coşan, hıçkırın ağtılarınız / DA
- Biri çıkıp der: Yollar ne demektir onun dün / Ordusuyken, cenaze alayı olmak, bugün / FÖT

8. "at" / tabut ifadesinin kullanımı : (1)

- Bindirdiler önce -süsleyip- son atına.. / İndirmek için yeryüzünün alt katına / RA.2

H. Ölümün yattığı yerle ilgili kullanımlar :

1. "mezar" kelimesinin kullanımı : (22)

- Sana benim gözümle bakmayanın / Mezarını kazacağım / BBRB
- Taşın yok ki yazın olsun / Mezarın olduğuna şükür / BBRB
- Ey Fatıha bekleyen mezarlar... / BBRB
- Ey münzevî, gelenler uzaktan bulut bulut / İhlâslarla, fatihalardır mezarına.. / BBRB
- Ondandır rahmeti annem, mezarında! / DA
- Belli yerim yok.. mezar oldu yabancı bana / DA
- Geldiğim yolları gösterdi bana / Kandedir, kande mezarım demedi. / DA
- Mutsuz Süleyman Şah'ın mezarı, su altında / Kalacakmış..ibretle düşündüm bunu,demin./ DA
- Demirini mezarıcı mı kazma yapacak? / KD
- Yeter ki ay doğsun mezarıma! / KD
- Bingöl değil, bin mezar! / ST
- Mezar taşı olmak kaderleri / ST
- Olmazsa memlekette -eger- beklediklerin / Arif, senin, mezarda da sızlar kemiklerin / ST
- Mezarım orda, dedi / Ama ruhum burda / ST
- Diyorlar gitti Leylâ / Ey âgûşum mezar ol / ST
- Yıkık bir mezarda açmış bir gül / ST
- Ne hazin iş, mezar düşünmek ona! / FÖT
- Gel, gör şu mezarlaşan koşullarda bizi! / RA.2
- Hâlâ mezarın diyenler var odana / RA.2
- Topraksa, kazılmadan mezarlaşmakta / RA.2
- Ey kartallar, uçun mezardan mezara / RA.2

2. "kabir" kelimesinin kullanımları : (6)

- Evliyâ kabri mübarek yerler.. / BBRB
- Kabrinde sükutu ney / ST
- Münzevi kabrimin yok ihtiyacı / Günahımdan daha ağır bir taş / ST
- ... Ve bizim kabrine yüz sürdüğümüz tarihi / FÖT
- Lâkin kapanıp kabrine, dünyada bütün / Hil'atları, üryan Nesim'ye verin!
- Bekler kabrini Yedikule'nin / Sekizinci kulesi / BBRB

3. "mezarlık" kelimesinin kullanımı : (3)

- Arında bir mezarlık şimdi / Taşları billur / KD
- Burada yaşanmaz, diyerek mezarlığa / Ayakıyla gidip uzandı kimimiz / ST
- Neylesin beni mezarlık / ST
- Burelerde olur mezarlığın asrısı / RA.2

4. "türbe" kelimesinin kullanımı : (11)

- Tanıdık gölgesinde kendimizi / Bize bir tac olan bu türbelerin. / BBRB
- Ey türbe, sükûnun ne güzeldir / BBRB
- Artık uğramaz oldular / Türbemin kapısına / DA
- Hayır senin mozolen yok, / Türben var! / KD
- Uyuyorsun mişil mişil türbende
- Veliler türbe türbe / Ki müstagni nezirden / ST
- Türbesinden gelen Eyyub... / FÖT
- Ey Fatih, uyan da gör halimizi! / Diye türbesinde ona seslendi / FÖT
- Sen türbesin, artık ey güzel Kıbrıs.. / RA.1
- Hâlâ türben sananlar var evini / RA.2
- Türbemde dua dua durur ağlar / RA.2

5. "merkad" kelimesinin kullanımı : (1)

- Merkadinden fışkıran dal gökleri / Gösterir Mevla diye / BBRB

6. "sükût vadisi" ifadesinin kullanımı : (1)

- Burda mazisi, hâli, atisi / Ki bu vadi sükût vadisi / BBRB

7. "topraklar altı" ifadesinin kullanımı : (1)

- Seslenip taşlar, topraklar altından "boş geçmeyin!" dedim. / DA

8. "mezaristan" kelimesinin kullanımı : (1)

- Gayrı, bir külbe-i ahzan mı, mezaristan mı / Olacak dar ü diyarım, demedi / DA

9. "yer" / mezar ifadesinin kullanımı : (1)

- Bilmezsiniz; ne kadar soğuk bir yerdir, yerim / FÖT

10. "şehitlik" ifadesinin kullanımı : (1)

- Gezmek; kale, bağ, bahçe, şehitlik, ırmak! / RA.2
- Şehitliğe siyah selvi / Sulara solgun kavaklar / BBRB

I. Ölenden geriye kalanlarla ilgili ifadeler :

1. "öksüz" kelimesinin kullanımı : (6)

- Öksüz kıza öksüz abla.. / Ve öksüz doğacaklara siyah kundaklar / BBRB
- Öksüz öksüz bakan nazarlar.. / BBRB
- Bütün öksüzlere kâfi yeri var / BBRB
- Burda boynu bükük öksüzlerin var / KD
- Gökteki öksüz dilimi / Bayrağıma ay yaparım / ST
- Öksüzlerin ağlaştığı toprakta / Çiğdemleri emzirir göğüsler şimdi! / RA.1

2. "yetim" kelimesinin kullanımı : (5)

- Ey yetimler yetimi!. / DA
- Umar senden inayetler / Yetimin, yoksulun tanrım / DA
- Siz ey yetime Kıbrıs'ın öksüz çocukları / ST
- Bak işte yetim edası var bayrakta / Dönmez bize Fatih, dönecek sansak da / FÖT
- Tutmaz mı yetim elimden, Allah, benim? / RA.1

3. "dul" kelimesinin kullanımı : (2)

- Ona dul kaldığını / Söylemeye nasıl dilin varacak, Ziya? / ST
- Yaş dökerek der sana dul bir kadın / Ağla ey öksüz yuvamın kumrusu / FÖT

4. "kal-" fiilinin kullanımı : (6)

- Onlardan kaldı bu toprak.. / BBRB
- Yazık ki adları, destanlardan / Masallara kaldı / BBRB
- Daha kalsa dünya meydanlarını / İki şehsüvara dar bulacaktı / BBRB
- İnlemek, ardınca kârım, ey levent / Neyleyim, boş kaldı köy, boş kaldı kent / BBRB
- Malazgirt atlıları, uzakta bir masaldı; / Hatıraları "At bin!" kumandasında kaldı! / FÖT
- Denizin sendin ünlü Barbaros'u / Kaldı yelkenlerin, bulutlarda! / FÖT

5. "nerede?", "hani?", "ne oldu?" ifadelerinin kullanımı : (4)

- Nerde o yigitler ki.. / BBRB
- Mihriyar ağladı; Leylâ dövünür. / Mehlika sorar: Nerededir o? / KD
- Hani ey Muğla, / Senin bir Hamza Sadi Özbek'in vardı! / FÖT
- Ardından, neredesin, diyor hatıralar.. / RA.2

6. "ağıt" kavramının kullanımı : (3)

- Horyatlar söylenir ağıtlar, acıklı / Ağıtlar söylenir horyattan yanık?
- Günümünden, gecemden ağıtlar taşarken.. / FÖT
- Çiftlikte, şehirde kuytusundan bir ağıt. / Hıçkırmadadır her kapının, her köşenin! / RA.2

7. "ağla-" fiilinin kullanımı : (5)

- Ağlasın ardımsıra / Tatlı zamanlar bana / Yaksın ağıt beş vakit / Günde ezanlar bana / DA
- Ağlasın ardımızda bir mevsim.. / Hıçkırıp çeşmeler, sadırvanlar! / ST
- Sordum; acaba ne halde ardındakiler / Duymuş bunu tarih.. dedi; ağlaşmakta.. / FÖT
- Ağlar da peşinden; büyük, ortanca, küçük / FÖT
- Ey yer, kapanıp ağlasın âşıklar ki, / Leylâ güneşin Aslı ayındır şimdi! / RA.2

İ. "Ölüm öncesi, esnası, sonrası" kullanılan dinî mahiyetteki ifadeler :

1. "helâllaş-" fiilinin kullanımı : (4)

- Gidebilir miyim helâl etmeden / Ağaçlar yemişi, kovanlar balı? / BBRB
- Sonra helâllaşmak için / Gel Çamlıbel'e gidelim / KD
- Sizlerle helâllaşmaya sıram geldiği gün / RA.2
- Can yoldaşın, ömrüyle helâllaştığı gün / RA.2

2. "salâ veril-" ifadesinin kullanımı : (4)

- Hâtif, minarelerden / versin yanık salâlar / DA
- Ne salâ var, ne ezan.. / DA
- Gökte salâlara çığlık karışır / KD
- Yükseklerden salâlar, imdâd sesi.. / Ervaha gıda, camide Kur'ân-ı Kerîm / RA.2

3. "Azrail" kelimesinin kullanımı : (4)

- O kadar yorgunum ki bari Azrail olsun / Gelip koluma girse.. / ST
 - Bir parça da Azrail'i takbih ederim / Can almaya, can vermeyi tercih ederim! / RA.1
 - Ey Kıbrıs'ım, anneler mi, Azrail mi / Almış, kucağında gezdirir yavruları / RA.1
 - Ey hatıralar, beklemez Azrail'i o.. / FÖT
4. "dünyadan uğurla-" fiilinin kullanımı : (1)
- Hünkâr'ı bu dünyadan uğurlarken.. / FÖT
5. "Yasin oku-" fiilinin kullanımı : (2)
- Vakit ister, bilirim, hayli uzundur Yasin.. / DA
 - Şimden / Sonra Yasin okusun ney'ler ona.. / ST
6. Münkir Nekir" ifadesinin kullanımı : (1)
- Sonra söylesin Münkir Nekir'e: / Hazırlasınlar sual listesini. / BBRB
7. "Âhiret" kelimesinin kullanımı : (2)
- Dünyayı ahretten ayıran / Duvarları yık da gel / BBRB
 - Sessiz ve ucuz bir yuva bulduk Karacaahmet'te / Ki ahiretle dünya bitişik.. / RA.2
8. "Fatiha" kelimesinin kullanımı : (8)
- Yolcudan Fatiha, Tanrı'dan rahmet / BBRB
 - Bir akarsu, mırıl mırıl, Fatiha / Okuyarak geçer yakınlarından / DA
 - Lutfedersen yetişir bir kısacık Fatiha.. / DA
 - Öyle geçip gitme, yolcu / Bir Fatiha oku, dur da / DA
 - Fatiha okuduğun türbenin.. / ST
 - Bir ses, deyince "Fatiha", serdar Fatih'e! / FÖT
 - İhlâs ile Fatiha'yla gel.. / RA.1
 - Her yâdına bir Fatiha eklerken halk.. / R
9. "Mevlid ve Kur'an" ifadesinin kullanımı : (1)
- Yazılsın destanın ve hatıranın / Okunsun Mevlidler, okunsun Kur'an / DA

10. "öbür dünya" ifadesinin kullanımı : (5)

- Ötede, öbür dünyada / Başlayınca hayata / Yeniden / BBRB
- Şimdi öbür dünyadan / Eserlerini seyre dalmış / ST
- Ordular, ağlayarak / Götürürken o büyük simayı / Diyorum ben: Çıktın Fatih'im fethet öbür dünyayı
- Dünyayı değişmem ben öbür dünyaya.. / RA.1
- Sen, Leylâ'nın "Peki" diyen mektubunu / Aldın, alabildinse, öbür dünyada! / RA.2

11. "rahmet" kelimesinin kullanımı : (1)

- Allah rahmet eylesin.. / FÖT

12. "ruh ve beden" kelimesinin kullanımı : (1)

- Ruh Hakk'ın ve beden arzındır; / Biri gökler, biri yer teslimi / DA

13. "yok" kelimesinin kullanımı : (1)

- Yok mu Necmettin Halil şimdi? / FÖT

14. "taş" / mezar taşı sözünün kullanımı : (2)

- Nedir taşımda bu, akşamla yaktığın kandil? / FÖT
- Bir yanda mezar taşları, bir yanda eşik.. / RA.2

15. "selvi" kelimesinin kullanımı : (1)

- Bir selvi arkasında cemaattü selviler / FÖT

16. "Hüvelbâkî" ifadesinin kullanımı : (1)

- Rüzgârların âvâzı "Hüvelbâkî" der.. / RA.1

17. "Başımız sağ olsun" sözünün kullanımı : (1)

- Bizler ağız açmadan, diyor kendileri: / Başımız sağ olsun! / RA.2

Sonuç

Yukarıdaki tasniflerden anlaşılacağı üzere; kavram incelemeleri bir dilin imkânlarını tespit etmekte önemli bir ölçüdür. Türkçemiz, asırlar içinde kazandığı anlam inceliklerini, halkın dilinde yaşattığı gibi şair ve yazarların eserlerinde de ortaya koymuştur.

Kavramlar, tek tek kelimeler hâlinde olabileceği gibi kelime gruplarıyla da yeni ifade tarzlarına bürünebilir. Dilde hiçbir kelime ve mana yalnız başına kalmaz. Rengini, güzelliğini içinde bulunduğu sözle beraber gösterir.

"Dil, bir ağ niteliğindedir ve bu ağın gözeneklerini ise kavramlar oluşturur. Dilin nüanslama özelliği, ifade gücünü de beraberinde getirir. Kavramların nüanslandırılması, dilin zenginliğidir. Ayrıca bu kavramlar kullanıldığı sürece vardır ve genç neslin bu kavramları öğrenmeğe hakkı bulunmaktadır. Aynı durum, yeni oluşan kavramlar için de geçerlidir." (Eruz, 2006:26)

Biz, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının usta şairlerinden A. Nihat Asya'nın yedi ciltten oluşan bütün şiir kitaplarını taramak suretiyle yaptığımız incelemede, sadece "ölüm" kavramıyla ilgili ifade tarzlarının bile ne kadar zengin çağrışımlarla yüklü olduğunu gördük. Bu örnekleri konularına göre belirlenmiş bir tasnif mantığı ile sunarak ileride yapılacak bu yöndeki çalışmalara naçizane bir katkı aralamaya çalıştık. Aynı veya farklı kavramların farklı şair ve yazarlarımızda nasıl tezahür ettiğinin incelenerek bu yönde karşılaştırmalara gidilmesinin ve Türkçenin ifade imkânları bakımından yorumlanmasının dilimizin genç nesillerce sevilip ona sahip çıkılması yönüyle de olumlu rolü olabileceğini düşünmekteyiz.

Kısaltmalar:

BBRB	: Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor
DA	: Dualar ve Aminler
FÖT	: Fatihler Ölmez ve Takvimler
KD	: Kökler ve Dallar
RA-1	: Rubaiyyat-ı Ârif I
RA-2	: Rubaiyyat-ı Ârif II
ST	: Ses ve Toprak
TDK	: Türk Dil Kurumu

Kaynaklar

- Asya, Arif Nihat, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Asya, Arif Nihat, Fatihler Ölmez ve Takvimler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Asya, Arif Nihat, Ses ve Toprak, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Asya, Arif Nihat, Dualar ve Aminler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Asya, Arif Nihat, Kökler ve Dallar, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Asya, Arif Nihat, Rubaiyyat-ı Ârif 1-2, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Divanü Lûgati't-Türk Dizini IV, TDK Yayınları, Ankara 1986, s. 456-458.
- Eruz, F. Sâkine, Çeviriden Çeviribilime, Multilingual Yayınları, İstanbul 2003.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 676-677.
- Türkçe Sözlük, C.2, TDK Yayınları, Ankara 1998, s. 1725-1728.
- Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1983, s. 167-168.